

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Kerttu-Liisa Koplise

Poliitiliste skandaalide tüübid ja nende lahendamise strateegiad
Eestis aastatel 2011-2015

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kats Kivistik, MA

Tartu 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

/Kerttu-Liisa Koplise/

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1. POLIITILISE SKANDAALI MÕISTE, TÜÜBID JA ÜLEELAMISE STRATEEGIAD	7
1.1 Poliitilise skandaali mõiste	7
1.2 Poliitilise skandaali tekkimiskeskond ja –tingimused	8
1.3 Meedia roll poliitilises skandaalis	9
1.4 Poliitilise skandaali tunnused	9
1.5 Poliitilise skandaali tüübid I	11
1.5.1 Avaliku poliitikaga seotud	12
1.5.2 Isikuga seotud	12
1.6 Poliitilise skandaali tüübid II	12
1.6.1 Seksiskandaal	13
1.6.2 Finantsskandaal	14
1.6.3 Võimuskandaal	14
1.6.4 Kõneskandaal	15
1.7 Poliitilise skandaali üleelamisstrateegiad	16
1.7.1 Ülestunnistus	16
1.7.2 Eitamine ja vabanduste toomine	17
1.7.3 Õigustamine	18
1.7.4 Vaikimine	19
1.7.5 Vasturünnaku andmine	19
2. METODOLOOGIA	21
2.1 Uurimise eesmärk	21
2.2 Uurimisvalimi moodustumine	21
3. TULEMUSED JA ANALÜÜS	23
3.1 Elamislubade müügiskandaal	23
3.2 Mart Laari väljaütlemised Eesti Üliõpilaste Seltsi siselistis	23
3.3 ACTA skandaal	24
3.4 Silvergate'i skandaal	25
3.5 Autorollo skandaal	25
3.6 Kirjaskandaal	26

3.7	Kristiina Ojulandi sisevalimiste skandaal.....	27
3.8	Sirbi skandaal	28
3.9	Keskerakonna rahastamiskandaal	28
3.10	Edgar Savisaare võlaskandaal.....	29
3.11	Reklaamikulude skandaal	29
3.12	Siim Kallase peaministriskandaal.....	30
3.13	Jürgen Ligi Facebooki kommentaar	31
4.	JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	32
	KOKKUVÕTE.....	36
	Summary	38
	KASUTATUD ALLIKAD.....	39

SISSEJUHATUS

Skandaalil on kahtlemata oluline roll ja koht tänapäeva poliitilises süsteemis. Skandaalidega tulevad päevavalgele nii ebaeetiline käitumine kui võimupiiridest üleastumine, olgu selleks siis valimispettus, rahapesu, seksuaalkuritegu või hoopis midagi muud. Viimaste aastate jooksul on Eestis aset leidnud mitmeid poliitilisi skandaale, mis on paratamatult mõjutanud nii neis osalenud isikuid ja erakondi kui ka ühiskonda tervikuna laiemalt. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, millist tüüpi need skandaalid täpsemalt on ning samuti seda, milliseid strateegiaid nende üleelamiseks ja lahendamiseks on kasutatud. Lisaks skandaalitüüpide ja lahendusstrateegiate määratlemisele soovib töö autor panna paika enamlevinud skandaali tüübi või tüübid; enim levinud lahendamisstrateegiad ning leida ka nende kahe kokkupuutepunkti: kas ja kuidas on seotud skandaali tüüp ja lahendamisstrateegia.

Skandaalide rohkuse tõttu on valitud XII Riigikogu koosseisu periood 2011. aasta märtsikuust 2015. aasta märtsikuuni. Sellise ajavahemiku piiritlemine aitab saada ülevaate ühest konkreetsest valimistevahelisest perioodist skandaalide seisukohast. Teema on võrdlemisi akuutne ning peaks aitama kaardistada möödunud Riigikogu istumise perioodi ajal toimunud suuremad poliitilised skandaalid koos nende tüüpide ja üleelamisstrateegiatega.

2015. aastal toimunud skandaale oli antud uurimistöö seisukohast võimalik vaadelda jaanuarist kuni märtsini, mil oli ametis veel senine, XII Riigikogu koosseis. Sel aastal ei leidnud aset ühtki antud töö valimisse sobivat juhtumit, mistõttu jääb viimane analüüsitav skandaal 2014. aastasse.

Kaalukaks põhjuseks antud uurimisteema valimisel on ka fakt, et poliitiliste skandaalide tüüpe ning neile järgnevaid lahendamise strateegiaid on Eestis minimaalselt või pole üldse uuritud. Tartu Ülikooli Riigiteaduste instituudis on eelnevatel aastatel kaitstud töid, mis käsitlevad muuhulgas skandaalide mõju erakonna reitingule, populaarsusele ja rahastusele; samuti on poliitskandaale uuritud Tartu Ülikooli Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis. Mõlemas instituudis koostatud töödes on käsitletud kindlat skandaali või skandaalide hulka, seejuures ei ole keskendunud otseselt skandaali tüüpidele ja/või nende lahendamisstrateegiate kindlaksmääramisele ja omavaheliste seoste leidmisele võttes aluseks teatud ajavahemiku.

Töö on struktuurselt jaotatud kolme ossa. Esmalt antakse ülevaade, mida käsitletakse poliitilise skandaalina ning kuidas erinevad autorid seda defineerivad. Samuti vaadeldakse keskkonda ja tingimusi, milles poliitiline skandaal üleüldse tekib; meedia rolli skandaalis ning viimaks poliitilise skandaali tunnuseid, tüüpe ja üleelamis-/lahendamisstrateegiaid. Edasi selgitatakse lähemalt uurimisküsimust ja -meetodit, juhtumite ning allikate valikut koos põhjendustega. Sellele järgneb tulemuste ja analüüsi osa, mis sisaldab endas nii valitud ajavahemikku jäävaid skandaalitüüpe kui ka strateegiaid, mida antud skandaalide üleelamiseks rakendati. Seejuures vaadeldakse ka seda, millised olid enim levinud skandaali tüübid ja lahendamise strateegiaid ning kas kummagi puhul ilmnes tüüpe, mida ei esinenud üldse. Edasi viiakse tüübid ja strateegia omavahel kokku – tabeli kujul hinnatakse, kas konkreetset tüüpi skandaale lahendati mingi konkreetse strateegiaga.

1. POLIITILISE SKANDAALI MÕISTE, TÜÜBID JA ÜLEELAMISE STRATEEGIAD

Selles peatükis vaadeldakse erinevate autorite käsitluses lähemalt poliitilise skandaali mõistet. Samuti käsitletakse keskkonda, milles poliitiline skandaal kõige tõenäolisemalt tekib ja areneb ning meedia rolli selles. Samuti tulevad lähema vaatluse alla need tunnused, mis poliitilisele skandaalile omased on. Edasi vaadeldakse erinevate autorite poolt paikapandud poliitilise skandaali tüüpe ning seejärel nende lahendamise- ehk üleelamisstrateegiaid.

1.1 Poliitilise skandaali mõiste

Poliitikauurijad ning – teadlased on läbi ajaloo poliitilise skandaali lahtimõtestamisel kasutanud erinevaid lähenemisviise. Kõige olulisemaks peavad erinevad autorid avalikkuse ette jõudmist, seejuures on oluline ka see, milliselt reageerib üldsus.

Üks silmapaistvamaid poliitilise skandaali uurijaid John B. Thompson on öelnud, et sõna “skandaal” viitab tegudele või sündmustele, millele on omane üleastumine kindlatest piiridest ning mis jõuab avalikkuseni ja on piisavalt tõsine selleks, et kutsuda esile avalikkuse reaktsiooni (Thompson 2000: 13).

Midtbø (Midtbø 2007, Allern & Pollack 2012: 14 kaudu) on poliitilise skandaali defineerinud nii: “poliitiline skandaal on poliitilise võimu teostamisel kasutatavate reeglite ja protseduuride rikkumine.” Robert Williams on käsitlenud skandaale kui sündmusi, mis saavad avaliku huvi osaliseks, misjärjel põhjustavad nõrdimust või isegi viha (Williams, 1998: 6).

Beth Miller Vonnahme järgi on skandaalid nähtused, mille puhul poliitikud satuvad vastuollu valitsevate moraalinormidega, mistõttu järgneb tavaliselt kohene negatiivne reaktsioon avalikkuselt (Vonnahme 2014: 1308). Poliitiline skandaal on sündmus, mis päris kindlasti jõuab avalikkuse ette ja kus peategelane või –tegelased on korda saatnud midagi, mida laiem üldsus peab rikkumiseks. Seepärast järgnebki poliitilisele skandaalile üsna tõenäoliselt nõrdimus ja/või pahameel ning viha.

1.2 Poliitilise skandaali tekkimiskeskond ja –tingimused

See, millises ühiskonnas skandaal vallandub, määrab suuresti tema edasise käigu. Samuti on oluline aeg, sest sellega käsikäes muutuvad ka teatud arusaamad sellest, kuidas skandaali nähakse ja tõlgendatakse. Suurem osa töösse kaasatud autoritest on üldiselt siiski seisukohal, et skandaalide avalikkuse ette jõudmine eeldab võrdlemisi vaba keskkonda, see tähendab eelkõige demokraatlikku riigikorraldust, kus on kindel koht mõtete ja arvamuste avaldamisel ja seeläbi ka ajakirjandusvabadusel.

Veronique Pujas on skandaale nimetanud sotsiaalselt konstrueeritud nähtusteks – poliitiliste teguviiside tulem võib ühes keskkonnas kujuneda skandaaliks, ent sama ei pruugi juhtuda mõnes muus, erisuguses keskkonnas (Pujas 2006: 31). Keskkonna-, täpsemalt poliitkultuurilise keskkonna teemasid käsitleb ka Williams, kes väidab, et see, mida nähakse skandaalina, varieerub olenevalt kohast ja ajast. Hoiakud muutuvad ning seepärast võib käitumine, mis kunagi lubatud oli, kujuneda hiljem vastuvõtmatuks ja vastupidi. (Williams 1998: 6)

Liberaalse poliitilise süsteemi ja vaba ajakirjandusega riikides, kus valitseb intensiivne poliitiline konkurents ning on detsentraliseeritud poliitiline autoriteet ning üleüldse arvukalt erinevaid lähenemisviise, on võimalused skandaalide lokkamiseks võrdlemisi tõenäolised (Williams 1998: 2). Ka John Garrard ja James Newell (2006: 22) on tõdenud järgnevat: “poliitiliste skandaalide ilmumine on tõenäolisem liberaalsete, liberaaldemokraatia poole liikuvate või vähemasti ebaefektiivselt funktsioneerivate autoritaarsete režiimidega riikides – sealsed ühiskonnad on poliitikateadlikumad, meedia sõltumatum ning valitsejate ja valitsetavate vahel lähtutakse võrdsuse põhimõttest.”

Garrardi ja Newelli kirjeldatud ühiskonnamudelites levib muuhulgas tihti mentaliteet, et kõrgemal poliitilisel positsioonil olevate isikutele kehtivad kõrgemad moraalinormid kui tavakodanikele. Autorid tõdevad, et üleüldiselt on demokraatlikes või demokratiseeruvates ühiskondades poliitikute halvustamine võrdlemisi lihtne ning tõenäoliselt ka nauditav. (Garrard, Newell 2006: 22)

1.3 Meedia roll poliitilises skandaalis

Nagu tuli välja ka eelnevast peatükist, on erinevad autorid ja teadlased on laias laastus võrdlemisi sarnasel seisukohal, et poliitiline skandaal ja meedia on omavahel väga tihedalt põimunud. Sama arusaam leiab kinnitust ka teistegi poliitikauurijate seas – üks ei eksisteeri ilma teiseta, eriti kui pidada silmas keskkondi, millele on omane vabade meediumite olemasolu. Igasugune ajakirjandus seisab juures poliitiliste skandaalide avalikuks tulemisel, annab neile hoogu juurde ning kujundab tihtipeale n-ö näo või ilme, millisena skandaale ühiskonnale kujutada.

Meedia ei ole mitte ainult skandaali vahendaja või edasitoimetaja; tänapäeval on temast saanud poliitskandaalide aktiivne osaline (Arsenault 2008: 2). Isotalus ja Almonkari (2014: 3) on samuti skandaalide puhkemise ja kulgemise juures pidanud oluliseks meediat: “Tänapäeval ei saaks poliitiline skandaal ilma meediata isegi mitte eksisteerida ning skandaale oleks võimatu ilma meediat arvestamata mõista.”

Ameeriklasest poliitikateadlane Brendan Nyhan leiab, et kaasaegseim indikaator määramaks seda, kas poliitilisi vastuolusid võib defineerida kui skandaale, ongi nende tuvastatus meedia poolt ehk siis sisuliselt see, kas ja mis ulatuses poliitilisest moraalist või protseduuridest üleastumisi kajastatakse (Nyhan 2015: 437).

Tallinna Ülikooli poliitilise kommunikatsiooni õppejõud Mari-Liis Jakobson on öelnud, et poliitiline skandaal ongi see, mis meedias selleks ristitakse. Samuti on ta tõdenud, et skandaalide olemasolu loob ka eeldused meedia kui neljanda võimu toimimisele. (Jakobson 2013)

1.4 Poliitilise skandaali tunnused

Poliitilise skandaali tunnuste kirjeldamisel ja paikapanemisel on töös lähtutud peaaesjalikult nii Mari-Liis Jakobsoni käsitlusest kui ka John B. Thompsoni vaatenurgast sellele, millised on need elemendid ja iseloomulikud jooned, ilma milleta poliitiline skandaal tekkida ja areneda ei saaks.

Jakobson peab skandaalide puhul oluliseks kolme komponenti, millega nende teke üleüldse võimalikuks saab. Kõigepealt tegu kui selline – see võib olla ka väidetav ja hüpoteetiline. Teo juures on oluline ka tegija ehk isik. See on keegi, kes kannab poliitilist vastutust (võib-olla ka väidetava) teo suhtes. Kolmas oluline element, ilma millet skandaal ei oleks skandaal, on avalikustamine ehk moraalne paanika, mille kutsus esile meedia. (Jakobson, 2015)

Kõik Jakobsoni väljatoodud komponendid paeluvad ka John B. Thompsoni teooriaga, sest sisaldavad endas päris kindlasti nii tegu, isikut kui avalikustamist. Thompson on skandaali tunnuste lahtiseletamisel toonud välja viis põhilist osist. Tema käsitus lisab võrreldes Jakobsoni omaga veel salajasuse/varjamise elemendid, potentsiaalse pahameele tekke, avaliku hukkamõistu ja maine kahjustumise. Skandaal viitab Thompsoni sõnul kindlatele tegudele, sündmustele või asjaoludele, millele on iseloomulik järgnev:

1) Teatud väärtustest, normidest või moraalsetest eeskirjadest üleastumine

Väärtused, normid ja moraalsed eeskirjad on suuresti sõltuvad sotsiaal-ajaloolisest kontekstist ning üldisest moraal-kultuurilisest kliimast. See tähendab, et keskkond määrab suuresti skandaali puhkemise tõenäosuse.

2) Salajasuse/varjamise elemendid – nende olemasolu nähakse peamiselt asjassepuutumatute poolt

Selleks, et asjaosaliste üleastumised saaksid üleüldse skandaaliks kujuneda, on vaja, et asjassepuutumatud neist teada saaksid ning nende toimepanekusse ka tugevalt usuksid. Siinkohal on oluline avalikustamine, läbi mille üldsus neist üleastumistest teada saab.

3) Teatud osal asjassepuutumatutel tekib pahameel/ nad solvuvad toimepandud üleastumiste peale

Nad tunnevad, et üleastumiste näol oli tegemist moraalselt häbiväärsete tegudega, millele võib (aga ei pruugi, eriti tänapäeva Lääne ühiskonnas, kus traditsioonilised normid on nõrgenemas) järgneda nii pahameel, solvumine kui ka šokiseisund.

- 4) Teatud asjassepuutumatud väljendavad oma pahameelt ka avalikult

Siin on oluliseks märksõnaks “moraliseeriv diskursus”, mis sisaldab etteheitmist, tänitamist, hurjutamist, hukkamõistu ning üleüldist pahameelt. Tähtis koht on meedial (artiklid, kommentaarid, sõnavõtted raadios ja televisioonis); samuti avalikel protestidel.

- 5) Sündmuste ja tegude avalikuks tulemise ning hukkamõistu korral võib kahjustuda asjaosaliste maine

Maine kahjustumine ei ole kindel tunnusjoon ega paratamatu tagajärg – on ka juhtumeid, kus asjaosaliste reputatsioon on vastupidiselt tugevnenud. (Thompson 2000: 13-14)

Mõnevõrra uue ja erineva dimensiooni Jakobsoni ja Thompsoni käsitlustele lisavad Howard Tumber ja Silvio R. Waisbord. Nende teooria on üldisem – poliitilise elu puhul on võtmesõnaks duaalsus, ja selle avaldumisest annavad tihti peale märku justnimelt poliitilised skandaalid. Esiteks ilmsikssaav lahknevus selle vahel, mida öeldakse avalikult ja n-ö kulisside taga; teiseks lõhe idealiseeritud ja n-ö musta poliitika vahel ning viimaks vahe avalikkuse ees järgitavate normide ning tegeliku käitumise vahel. (Tumber, Waisbord 2004: 1036-1037) Poliitilisele skandaali põhjustab alati isik või isikud, kes astuvad üle teatud moraalipiiridest. Skandaal põhjustab avalikkuse ette jõudes üldiselt hukkamõistu ja/või pahameele.

1.5 Poliitilise skandaali tüübid I

Järgnevalt vaatleb antud töö erinevaid poliitilise skandaali tüüpe. Esmalt käsitletakse kahte üldisemat kategoriseeringut, mis on seotud skandaali sattunud isiku või isikute rolliga. Seejärel, järgnevas peatükis, tulevad vaatluse alla spetsiifilisemad skandaalitüübid – need on seotud raha, võimu, seksi ja poliitikute sõnavõttudega.

Norra politoloog Tor Midtbø kategoriseerib poliitilised skandaalid kaheks: 1) skandaalid, mis on otseselt seotud avaliku poliitikaga 2) skandaalid, mis on seotud poliitiku isikuga (Midtbø 2007, Allern & Pollack 2012: 14 kaudu).

1.5.1 Avaliku poliitikaga seotud

Midtbø on neid nimetanud skandaalideks, mis on seotud peamiselt avaliku poliitilise tegutsemisega või valitsuse kontrollitud instututsioonide tegevustega. Selliste skandaalide puhul koondub põhiline poliitiline fookus ametlikele poliitilistele tegudele ja otsustele ning nendega seotud vastutusele ja usaldusväärsele üldiselt. (Midtbø 2007, Allern & Pollack 2012: 14 kaudu)

Allerni ja Pollacki käsitluse järgi saab siia alla kategoriseerida selle, mida nad nimetavad “poliitiliseks aktiks”: tegu, mis on seotud poliitika ja poliitiliste küsimustega ning kus on keskmes poliitiku ametlik roll (Allern & Pollack 2012: 41).

1.5.2 Isikuga seotud

Isikuga seotud skandaalid on Midtbø sõnul seotud poliitiku isiklikest normidest üleastumisega nii poliitikuna kui rohkem isiklikemas tegevustes. Sellised skandaalid on otseselt persoonist orienteeritud, see tähendab, et rambivalguses on pigem inimesed kui ideoloogiad või parteid. (Midtbø 2007, Allern & Pollack 2012: 14-15 kaudu)

Siia alla saab liigitada ka nii “personaalse akti poliitilises rollis” kui ka “personaalse akti privaatses rollis”. Esimene neist pannakse Allerni ja Pollacki järgi toime küll n-ö positsiooni siseselt, aga väljaspool tavapärast poliitilist ala või valdkonda. Teine viitab teole, mis jääb formaalselt poliitilisest alast välja, ent millel on siiski poliitilised tagajärjed. Siia alla kuuluvad näiteks maksudest kõrvalehoidumine, seksuaalse ahistamisega seotud teemad ja alkohoolijooobes sõitmine. (Allern & Pollack 2012: 41)

1.6 Poliitilise skandaali tüübid II

Poliitilise skandaali tüüpide jaotumisel lähtutakse töös peamiselt Thompsoni käsitlest, kes jaotab poliitilises sfääris aset leidvad skandaalid erinevate tunnuste abil kolmeks põhitüübiks, ent toob kõrvale veel neljanda, n-ö sulami kolmest eelnevast.

Esiteks – skandaalid, mis sisaldavad üleastumist teatud seksuaalnormidest ehk seksiskandaalid. Teiseks sellised juhtumid, milles kuritarvitatakse majanduslikke ressursse – neid nimetab Thompson finantsskandaalideks. Veel käsitleb ta võimuskandaale, mida iseloomustab võimu kuritarvitamine erinevatel viisidel. (Thompson 2000: 94) Ka Pekka Isotalus ja Merja Almonkari on sarnaselt Thompsonile poliitskandaalide keskseteks elementideks nimetanud seksi, võimu ja raha (Isotalus & Almonkari 2014: 3).

Samuti saab tänu meedia laialdase leviku ning tähtsuse tõusu tõttu käsitleda veel neljandatki, vahendatud skandaalitüüpi (Thompson 2000: 94; 122). Thompsoni vahendatud skandaalitüübist on teinud edasiarenduse rootslastest poliitikauurijad Mats Ekström ja Bengt Johansson, kes on nimetanud vahendatud skandaalitüübi kõneskandaaliks - seda iseloomustavad peamiselt paljastused/avalikustamine ning avalikud kommentaarid kasutades peamise vahendina just meediat (Ekström & Johansson 2008: 62).

1.6.1 Seksiskandaal

Anthony King on öelnud, et seksiskandaalid on poliitilised skandaalid pigem juhuslikult või kogemata kui sisuliselt. Nad ei ole poliitilistest eesmärkidest motiveeritud, ning üldiselt ei kaasne nendega korruptsiooni ega võimu sisulist kuritarvitamist. (King, 1984 ,Williams 1998: 7 kaudu)

Thompson nimetab selliseid skandaale seksuaal-poliitilisteks. Need on skandaalid, mille keskmes on avaliku elu tegelaste (poliitfiguuride) eraelud ning mis sisaldavad tavaliselt seotud seksuaalnormidest ja –piiridest üleastumist. Järgnevad avalikustamine ning süüdistamine. Oma põhiolemuselt on nad võitlused sümboolse võimu eest. Kaasatud võib olla ka raha, kuigi see on üldiselt teisejärguline. Samuti võivad seksuaal-poliitilised skandaalid olla seotud seksuaalkuritegudega: näiteks teod, mis puudutavad

homoseksuaalsust sellises keskkonnas, kus homoseksuaalsed aktid on (või olid) illegaalsed; seks vähemustega; kõlvatlustele ahvatlemine ning prostitutsioon. (Thompson 2000: 120)

1.6.2 Finantsskandaal

Finantsskandaalid põhinevad Thompsoni sõnul süüdistustel, mis kätkevad raha või muude finantsvahendite väärkasutust. Sellistes skandaalides esinevad üldiselt majandusliku ja poliitilise võimu vahelised varjatud seosed, mida peetakse väärteks ning mis tulevad avalikuks ning vallandavadki seejärel skandaali. Neid nimetab Thompson finants-poliitilisteks skandaalideks. (Thompson 2000: 159; 121)

Sõltuvalt sellest, millist sorti rikkumisega on täpsemalt tegemist, eristab Thompson nelja finants-poliitilist skandaali vormi:

- 1) äraostmine - majanduslikke ressursside (raha, kingitused, jmt) väärkasutus poliitiliste otsuste või soovitatavate tulemite saavutamiseks
- 2) avalike fondide (riigikassa) seadusevastane kasutamine, pettus või informatsiooni väärkasutus omakasueesmärkidel
- 3) peidetud finantshuvide eksisteerimine – juhul kui need tekitavad potentsiaalset konflikti poliitiku avalike kohustuste ja vastusega seoses
- 4) erinevat sorti valimispettused või muud ametiseisundi kuritarvitamised, sh valijatele pistise pakkumine ning võltsimised

Kõigile tüüpidele on, küll erinevatel viisidel, omane raha ja võimu lubamatu läbipõimimine. See omakorda tekitab avalikkuse seas kahtlused, mille kohaselt arvatakse, et reeglite ja protseduuride taga, mida kasutatakse poliitilise võimu elluviimiseks, on peidetud majanduslikud huvid. (Thompson 2000: 160)

1.6.3 Võimuskandaal

Thompson peab võimuskandaali n-ö puhtaimaks poliitilise skandaali vormiks, sest reeglid või tavad, mille vastu eksitakse, on otseselt seotud poliitilise võimuga

(Thompson 2000: 121). Veel on tuntuim skandaalide uurija (Thompson 2000: 196) väitnud järgnevat: “Kõige lihtsamalt öeldes on võimuskandaalid skandaalid, milles kuritarvitatakse poliitilist võimu kui sellist. Nad põhinevad väidetavatel tegudel/tegevustel, milles astutakse üle poliitilise võimu elluviimisel paikapandud reeglitest, seadustest või kehtestatud korrast.”

Seatud piiridest üleastumine võib esineda järgnevalt:

- võimu omandamine – rikutakse reegleid ja protseduure, mis taolisi protsesse reguleerivad, sh valimisprotsesse;
- võimu elluviimine – rikutakse või õõnestatakse kehtivaid protseduure.

(Thompson 2000: 198)

1.6.4 Kõneskandaal

Ekströmi ja Johanssoni järgi erineb kõneskandaal mõnevõrra teistest eelkäsitletud tüüpidest: reeglitest/normidest üleastumine ei toimu nn suletud uste taga, vaid otsese tegevusega meedia rambivalguses. Kõneskandaal puudutab otseselt seda, kuidas teatud positsioonil olevatel inimestel on sobilik avalikult käituda ning mida neil on lubatud öelda. Seega saab kõneskandaal alguse avalikest sõnavõttudest, milles eksitakse teatud normide vastu. (Ekström & Johansson 2008: 63-64)

Ekström ja Johansson eristavad kõneskandaalide puhul viit tüüpi:

- 1) kulisside taga öeldu avalikuks tulemine – halvasti sõnastatud ütlus privaatsetes või poolavatud kohtades/üritustel (kabinetis, õhtusöögil) lekib teatud inimeste kaudu meediasse;
- 2) avaliku ning kulisside taga öeldu juhuslik sidumine – avalikkusele mitte suunatud väljaütlemised sooritatakse, teadmata, et need dokumenteeritakse diktofoni ja/või kaameraga (dokumenteerimine on samuti planeerimata – seega juhuslik);

- 3) avaliku ning kulisside taga öeldu tahtlik sidumine – kehtib sama mis eelmise puhulgi, ent ütlemiste dokumenteerimine ei ole juhuslik, vaid tahtlik;
- 4) avalikkuse ees normidest üleastumine – oma väljaütlemiste ja käitumisega rikutakse otseselt moraali- ja eetikanorme (debatid, intervjuud, pressikonverentsid, jutusaated);
- 5) ebaõnnestunud väljaütlemised ajakirjanduslikes intervjuudes – intervjuu on uurimise seisukohalt ajakirjanduse üks võimsamaid vorme, kus n-ö libastumine on kerge tekkima – see sõltub nii ajakirjaniku surve avaldamise oskustest, küsimuste keerukusest kui ka sellest, millised on suhted konkreetse ajakirjaniku ja poliitiku vahel.

(Ekström & Johansson 2008: 65-70)

1.7 Poliitilise skandaali üleelamisstrateegiad

Järgnev peatükk vaatleb seda, millised on levinumad ja tavapärasemad strateegiad poliitiliste skandaalide lahendamiseks. Poliitilise skandaali üleelamisstrateegiana võib käsitleda skandaali võtmepoliitikute avalikku käitumist, tavaliselt kahjude kontrolli alla võtmist pärast seda, kui nad on oma teo või tegude pärast suure avaliku kriitika osaliseks saanud (Bovens, Hart, Dekker & Verheuver 1999, Anheier 1999: 127 kaudu). Poliitilise skandaali üleelamisstrateegiate käsitlusel on palju n-ö all-liike, ent laias laastus on erinevad autorid käsitlenud sarnaseid strateegiaid. Nendeks on ülestunnistus; eitamine koos vabanduste toomisega; õigustamine; vaikimine ning vasturünnaku andmine.

1.7.1 Ülestunnistus

Skandaali puhkemise järgsed ülestunnistused on Goffmani sõnul justkui täpsustavad vabandused. Need on seletused, milles üleüldse tunnistatakse intsidenti olemasolu, võetakse vastutus toimepandud patustuse eest ja/või ebameeldivate tagajärgede eest, väljendatakse kahetsust ja häbi ning mõnikord pakutakse ka tagasiastumist. (Goffman 1971, Gonzales, Pederson, Manning & Wetter 1990: 611 kaudu)

Thompson (2000: 23) on avalikku ülestunnistust defineerinud järgnevalt: “see on nähtus, kus skandaali osaline kinnitab avalikult oma süüd lootuses, et ausus aitab mõningal määral sümpaatiat tagasi võita.” Sarnane käsitlus on veel teistelgi autoritel, kes peavad ülestunnistust samuti justkui patukahetsuseks, mille eesmärk on jõuda avalikkuse andestuseni (Schütz 1996, Bovens, Hart, Dekker & Verheuveld 1999, Anheier 1999: 128 kaudu).

1.7.2 Eitamine ja vabanduste toomine

Eitamise käsitlusel skandaalide üleelamisstrateegiana on mitmeid all- ehk n-õ edasiarenguvorme, käesolev alapeatükk käsitleb seega esiteks skandaali täielikku eitamist ja teiseks enda seotuse eitamist skandaaliga.

Eitamist võib Bovensi, Harti, Dekkeri ja Verheuveldi järgi esiteks käsitleda nähtusena, mille puhul süüdistatud poliitik eitab, et ükski negatiivne sündmus üleüldse juhtus. Samuti võidakse autorite sõnul lihtsalt eitada iseenda seotust negatiivse juhtumisega, mis skandaali põhjustas. Siit võib alata üleelamisstrateegia ümberkujundamine, mille puhul hakatakse rakendama ümbertõlgendamise meetodit. (Bovens, Hart, Dekker & Verheuveld 1999, Anheier 1999: 128 kaudu) Seda käsitleb lähemalt ülejärgmine alapeatükk.

Taoliste üleelamistaktikate üle arutleb ka Thompson. Ta käsitleb eitamist kui avalikkuse ette jõudnud väidete tagasilükkamist, mille puhul võidakse eitada nii üleastumist kui sellist üleüldse või siis ollakse küll nõus, et moraalinormidest üleastumine toimus, ent iseenda seost juhtumiga salatakse. Viimane strateegia on autori sõnul eriti ohtlik, kuna võib viia omakorda teist järku üleastumiseni, mis võib lõppkokkuvõttes reputatsioonile veelgi kahjulikum olla kui originaaljuhtum ise. (Thompson 2000: 22-23)

Ka Gonzales jt peavad skandaali puhkemise järgset eitamist väidete tagasilükkamiseks, mille puhul välditakse vastutuse ja selle tagajärgede omaksvõtmise kohustust väidetava süüteo puhul. Sellega võib kaasneda ka süü omistamist täielikult kellegi teise või teiste arvele. (Gonzales et al. 1990: 611)

Vabanduste toomine on tihedalt seotud eitamisega, sest areneb tihti välja just sellest taktikast. Seepärast on nende vahele mõnevõrra keerulisem tõmmata selget piiri. Samuti liidavad erinevad autorid liidavad vabanduste toomise koheselt eitamistaktikate juurde – ka see raskendab nende eristamist.

Nagu ülestunnistuste puhul, toimub vabanduste esitamise taktika rakendamiselgi pahateo teadvustamine, ent siinkohal eitatakse täielikult isikliku vastutuse olemasolu ja/või lükatakse süü asjaoludest tingitusele ja/või teistele osalistele (Gonzales et al. 1990: 611).

1.7.3 Õigustamine

Skandaali puhkemise järgselt käsitletakse õigustamist sellise strateegiana, kus võetakse koheselt küll vastutus, ent tegu või selle tagajärgi hakatakse redefineerima. Eesmärgiks on kujutada neid vähem tõsiste või kahjulikena kui need näivad. (Gonzales et al. 1990: 611)

Sarnast stsenaariumi, kus täieliku eitamise mitte toimimisel hakatakse rakendama ümbertõlgendamise meetodit, käsitlevad veel teisedki autorid. Sellisel puhul väidetaksegi, et sündmus või sündmused küll leidsid aset, ent neid ei tohiks võtta negatiivsetena (Bovens et al. 1999, Anheier 1999: 128 kaudu).

Thompson vaatleb eelkirjeldatud autorite skandaalijärgset õigustamistaktikat kui moraalset üleolekut. Ta seostab seda kõrgematele väärtustele apelleerimisega, millega loodetakse avalikkust veenda, justkui oleks lõpptulem õigustus kasutatud abinõudele. (Thompson 2000: 23) Bovens ja tema kaasautorid käsitlevad taolisi õigustusi “omletiargumentidena”: sa ei saa teha omletti ilma mune katki tegemata. See tähendab sellise taktika kasutamist, mispuhul väidetakse, et millegi päästmiseks, hoidmiseks või loomiseks on tarvis ka hävitada. (Bovens et al. 1999, Anheier 1999: 127 kaudu)

Seega on vabanduste leidmine ja õigustamine oma algseisukohalt sarnased: tunnistatakse moraalnormidest üleastumist/süütegu. Esimesele on iseloomulik süüdlase otsimine: olgu selleks siis teised inimesed või muu asjaosalistest sõltumatu. Teisel

puhul võetakse süü justkui omaks, ent hakatakse toimepandud moraalseid üleastumisi ja nende tagajärgi ümber mõtestama, et näidata neid vajalike, möödapääsmatute ja/või suitsa üllatena.

1.7.4 Vaikimine

Vaikimine on strateegia, kus skandaali osalised üritavad mitte reageerimisega rambivalgusest eemale hoiduda, lootes, et meedia leiab n-ö häälekama allika, kelle kaudu infot leida (Schütz 1996, Bovens et al. 1999, Anheier 1999: 128 kaudu).

Selle taktika rakendamise taga näevad Bovens ja tema kaasautorid suurimat ohtu just meedias, sest usutakse, et kõikvõimalikud reaktsioonid skandaalile on stiimulid, mis toodavad negatiivset lisatähelepanu. Samuti peetakse ohuks avalikkuse antavaid tagasilööke, eriti kui need on ebaadekvaatsed ja mitte-usaldusväärsed. (Bovens et al. 1999, Anheier 1999: 128 kaudu)

Vaikimine võib Bovensi ja tema kaasautorite sõnul mõnel juhul kasvada üle möödahiilimiseks – see tähendab, et skandaali asjaosalised on küll meediaga kontaktis, ent väldivad kriitilisi küsimusi. Samuti võidakse möödahiilimistaktikat kasutada ülekuulamisprotsessi jooksul riiklikes komiteedes ja muudes taolistes kohtades. (Bovens et al. 1999, Anheier 1999: 128 kaudu)

1.7.5 Vasturünnaku andmine

Vasturünnaku andmist on Thompson nimetanud taktikaks, kus skandaali osalised, teades, et kaalul on nende maine, hakkavad selle kaitsmiseks ning nime puhtakspesemiseks kasutama kindlaid teguviise. Näiteks võivad nad ähvardada õiguslike meetmetega, et lahendada küsimused läbi kohtu. (Thompson 2000: 22)

Ka Bovens ja teised kaasautorid toovad välja vasturünnaku taktika ning peavad selle all silmas peamiselt kohest ametliku uurimistegevuse algatamist. Selliselt talitamine peaks skandaali osalistele andma teatava eelise, sest nad saavad mingiks ajaks vaigistada kriitika ning omada teatavat kontrolli. Sellega saavad nad lisaks kriisi ajutisele

vaigistamisele võtta tagasi või säilitada kontrolli poliitilise agenda üle. Just seepärast peavad autorid seda olukorra leevendamise ja kriisi depolitiseerimise mõttes väga kasulikuks taktikaks. (Bovens et al. 1999, Anheier 1999: 128 kaudu)

Ka Veronique Pujas käsitleb poliitilise agenda säilitamist olulise punktina, sest selliselt talitamine annab justkui kontrolli inimeste tähelepanuvälja üle. Seepärast ongi oluline oskus laiema avalikkuse tähelepanu teemavahetusega n-ö ümber suunata. Autor toob välja, et üks levinuimaid viise selleks on uute kriiside loomine – seda selleks, et poliitiliselt skandaalilt tähelepanu ära tõmmata. (Pujas 2006: 36)

Käsitletud üleelamisstrateegiate kokkuvõtteks võib öelda, et need ei ole kohe kindlasti teineteist välistavad: see tähendab, et ühe kindla skandaali puhul võidakse rakendada kombinatsiooni erinevatest osadest. Näiteks toovad Gonzales ja tema kaasautorid näite, kus skandaali osaline või osalised tulevad esialgu päevavalgele vabandusega, seejärel lisavad mõne ettekäände ning viimaks kasutavad oma seletustes õigustust või suisa eitamist (Gonzales et al. 1990: 612).

2. METODOLOOGIA

Käesolevas peatükis toob autor välja uurimise eesmärgi koos uurimisküsimustega. Samuti kirjeldab lähemalt seda, kuidas moodustus uurimisvalim ehk millistel alustel töösse skandaale kaasati.

2.1 Uurimise eesmärk

Teoorias käsitletu põhjal püütakse leida vastuseid järgnevatele küsimustele:

- 1) Millised on Eestis 2011.-2015. aastal enamlevinud skandaali tüüp/tüübid? Sh kas on tüüpe, mida ei esine üldse?
- 2) Millised on Eestis 2011.-2015. aastal enamlevinud lahendamisstrateegiad? Sh kas on strateegiaid, mida ei esine üldse?
- 3) Kas ja kuidas on seotud skandaali tüüp ja lahendamisstrateegia?

Antud töö teoreetilises osas pandi erinevate autorite põhjal paika nii poliitiliste skandaalide tüübid kui lahendamisstrateegiad, seejuures puudub käsitlenu sellest, kas ja kuidas viimased omavahel potentsiaalselt seotud on. Küll aga leiab autor, et nendevahelist seost oleks vajalik ning huvitav uurida – seepärast käsitlebki seda osa käesoleva töö empiirilise osa.

2.2 Uurimisvalimi moodustumine

Antud töös analüüsib autor 2011.-2015. aastal Eesti poliitmaastikul vallandunud skandaale. Skandaali puhkemise ja kulgemise põhjal pannakse esiteks paika, millist tüüpi skandaaliga on tegemist ning teiseks uuritakse, kuidas toimusid skandaali osalised – sellega seotud isik või isikud ning erakonnad edasi ehk milliseid lahendamise strateegiaid kasutusele võeti. Edasi viiakse tüübid ja strateegia omavahel kokku – tabeli kujul hinnatakse, millisele tüübile milline strateegia kõige omasem oli.

Autor arvestab skandaali valimi kujundamisel teoorias käsitletud poliitilise skandaali tunnuseid. Et teha kindlaks, kas poliitilisi vastuolusi võib käsitleda kui skandaale, on oluline roll ka meedial – kas ja mis ulatuses poliitilisest moraalist või protseduuritest üleastumist kajastatakse (Nyhan 2015: 437). Seepärast kasutataksegi analüüsiosa põhiallikana *online*-meediat ning selle analüüsi - nii Eesti Rahvusringhäälingut, lisaks ka Postimeest, Eesti Ekspressi, Delfit ja Eesti Päevalehte.

3. TULEMUSED JA ANALÜÜS

Käesolev peatükk vaatleb 2011.-2015. aastal 13 Eestis aset leidnud poliitskandaali. Peatükis tuuakse välja lühidalt skandaali sisu, mille põhjal määratletakse selle tüüp. Samuti pannakse paika üleelamisstrateegia, mida osaline või osalised selle puhkemise järgselt kasutama asusid.

3.1 Elamislubade müügiskandaal

Elamislubade müügiskandaal oli 2011. aastal vallandunud poliitiline vahejuhtum, kus Isamaa ja Res Publica Liidu liikmed Nikolai Stelmach, Siim Kabrits ja Indrek Raudne olevat müünud oma positsiooni kasutades Eesti elamislubasid Venemaa, Ukraina ja Valgevene ärimeestele. Väidetavalt maksti Eesti elamisloa ja ID-kaardi saamise ja vormistamise eest umbes 3500-4000 eurot sularahas. (Koppel 2011) Seega on antud skandaali näol tegu otseselt avaliku positsiooni kuritarvitamisega, millesse on segatud rahalised vahendid – oma määratluselt on juhtum avaliku poliitikaga seotud finantsskandaal.

Skandaali peaosalised, Nikolai Stelmach ja Indrek Raudne väitsid skandaali vallandumise järel ERR-ile, et “tegemist on ärikinnisvara vahendusega” ning “investeeringute juurde toomine on väga isamaaline tegevus, sest toob riigieelarvele selgelt lisamaksutulu ja aitab ehitada tugevamat ja turvalisemat riiki” (Koppel 2011). Siinkohal kasutasid asjaosalised lahendamisstrateegiana õigustamist – oldi nõus, et sündmus küll leidis aset, ent hakati apelleerima kõrgematele väärtustele ning oma teguviisi avalikkuse ees redefiineerima ning toimepandut suisa kasuliku ja üllana näitlikustama.

3.2 Mart Laari väljaütlemised Eesti Üliõpilaste Seltsi siselistis

2011. aasta augustikuus, pärast Kaitseministeeriumis toimunud tulistamist, kus tulevahetuse käigus hukkus ministeeriumisse tunginud Karen Drambjan, esines tollaegne kaitseminister Mart Laar Eesti Üliõpilaste Seltsi (EÜS) siselistis vastuolulise väljaütlemisega. Minister väitis, et “Eesti riigi ründajad lastakse maha ja seda

garanteerin ma ka edaspidiseks.” (Neeme, Smutov 2011) Tegemist on isikuga seotud kõneskandaaliga: Mart Laar esines iseenda isiku alt avalikus ruumis sõnavõtuga, mis kätkes vägivalda ja tapmist.

Pärast kommentaari n-õ üleskorjamist EÜS siselistis võttis Laar kaitsepositsiooni. Mees väitis esiteks, et antud juhtumi näol on tegu erakirjavahetuses nuhkimisega ja selle alusel meelevaldsete järelduste tegemisega. Tema selgituste kohaselt ei kasutata erakirjavahetuses alati täislauseid ega pikki põhjendusi, sest kaaslased saavad niikuinii aru, mida sa ütleda tahad, kuna nad on varasema kirjavahetuse ning üldise taustaga kursis. (Neeme, Smutov 2011) Mart Laari edasise käitumise põhjal võib öelda, et minister rakendas õigustamisstrateegiat. Laar ei lükanud tagasi, et oli selliste avaldustega esinenud, ent hakkas oma sõnavõttu koheselt ümber mõtestama ning lisaselgitusi andma, et seda vähem tõsisena näidata.

3.3 ACTA skandaal

ACTA nime all tuntuks saanud pretsedent sai alguse 2012. aastal, tolleagse peaministri Andrus Ansipi teravast sõnavõtust Riigikogu infotunnis, milles ta kommenteeris varem Õhulehes ilmunud Sander Silma artiklit, mille eesmärgiks oli kutsuda inimesi kindlatel kuupäevadel Tallinnas ja Tartus inimesi ACTA lepingu allkirjastamise vastu protestima (Edenberg 2015: 11). Ansipi markantsed kommentaarid ei jäänud meedias tähelepanuta: näiteks väitis Eesti Ekspress, et peaminister naeruvääristas võltsimisvastast kaubanduslepingut ehk ACTAt käsitlevatele küsimustele vastates nii küsijaid kui kõiki ACTA vastaseid (Eesti Ekspress 2014).

11. veebruaril 2012 toimusid ACTA vastased meeleavaldused üle maailma, sealhulgas ka Eestis – Tallinnas ja Tartus. Eestis ei olnud meeleavaldus suunatud mitte üksnes ACTA lepingu vastu, vaid sisaldas ka protesti valeliku ja ülbe poliitika vastu. (Kahu 2012a, Edenberg 2015: 14 kaudu) Seega on tegu klassikalise kõneskandaaliga, kus astuti oma väljaütlemisega üle teatavatest moraalinormidest, mis on otseselt orienteeritud poliitiku isiksusest, kuivõrd tegu oli vägagi meelevaldsete isikupäraste väljaütlemistega.

Meeleavalduse toimumise järel ütles Andrus Ansip 13. veebruaril ERRi uudistele, et teda on valesti mõistetud ning tema sõnad on kontekstist välja rebitud (Kahu 2012b, Edenberg 2015: 14 kaudu). Lahendamisstrateegiana võib siin käsitleda samuti õigustamist, sest Ansip asus koheselt toimepandud moraalset üleastumist redefiineerima.

3.4 Silvergate'i skandaal

Silvergate'i- nimeline juhtum on 2012. aasta mais puhkenud skandaal, millega Reformierakonna liikmed väidetavalt annetasid variisikutena erakonnale anonüümsete toetajate raha. Silver Meikar tõi ajakirjanduse vahendusel päevavalgele, et on viinud erakonda ebaseaduslikku raha, mis ei tulnud temalt endalt, vaid piirkondade koordinaatorilt Kalev Lillolt ja peasekretäri Kristin Michalilt. (Postimees 2012, Edenberg 2015: 14 kaudu) Oma olemuselt on tegu avaliku poliitikaga seotud skandaaliga, sest tegu on klassikalise "poliitilise aktiga" – teoga, mis on seotud otseselt poliitikuga ning kus on keskmes poliitiku ametlik roll, samuti on rambivalguses erakond ja selle ebaeetiline tegevus laiemalt. Samuti on juhtum seotud otseselt finantsvahendite mustalt toimetamisega, mistõttu võib seda pidada klassikaliseks finantsskandaaliks.

Ei Lillo ega Michal polnud Meikari tunnistusega nõus ning lükkasid kõik väited avalikult tagasi ning lubasid teha politseisse avalduse (Teder 2012). Ülestunnistused ajakirjanduses, mis kasvasid üle skandaaliks, vallandusid otseselt Silver Meikarist – seega võib tema puhul rääkida ülestunnistusstrateegia kasutamisest. Lillo ning Michal asusid rakendama eitamise strateegiat – nad eitasid iseenda seost avalikuks tulnud negatiivse juhtumiga. Samuti tõid nad kõrvale vasturünnaku andmise taktika, millele on omane õiguslike meetmetega ähvardamine selleks, et teatud ajaks kontroll justkui enda kätte võtta ning kriis ajutiselt vaigistada.

3.5 Autorollo skandaal

Autorollo-nimeline juhtum on 2012. aastal puhkenud skandaal, mille peategelasena võib antud uurimistöös raamistikus vaadelda toleaeget keskkonnaministrit, hilisemat välisministrit Keit Pentus-Rosimannust. Nii Pentus-Rosimannust kui tema abikaasat

kahtlustati varade väljakantimises ettevõttest nimega OÜ Autorollo (Jakobson, Lepik 2012, Edenberg 2015: 17 kaudu). Seega on tegu isikuga seotud skandaaliga, mille saab oma määratluselt liigitada “personaalseks aktiks poliitilises rollis”: tegevus leidis aset positsiooni-siseselt – Rosimannus oli tol ajal ministriportfelli kandja - ent jäi otseselt poliitilisest alast välja. Kuna vahejuhtum kätkes rahaliste vahendite väärkasutust, on tegemist finantsskandaaliga.

Tsiviilhagi esitamise järel väitis Keit Pentus-Rosimannus, et ei ole OÜ Autorollo majandustegevusega seotud olnud ning nimetas hagi labaseks väljapressimiseks (Koch 2012, Edenberg 2015: 17 kaudu). 2015. aasta suvel tegi Tallinna ringkonnakohus vahepeal välisministriks saanud Pentus-Rosimannuse OÜ Autorollo tsiviilasjas vastutavaks (Kuul, Velsker 2011), misjärel teatas naine tagasiastumisest, tuues põhjenduseks lugupidamise Eesti riigi ja tema institutsioonide vastu. Pentus-Rosimannus jäi siiski kindlaks oma seisukohale, väites, et ei nõustu kohtu tõlgendustega ning peab otsust äärmiselt ebaõiglaseks. (Rajavee 2015) Peasaline Pentus-Rosimannus kasutas skandaali puhkedes ning kulgedes klassikalist eitamistaktikat.

3.6 Kirjaskandaal

Kirjaskandaali näol on tegemist juhtumiga, mis sai alguse 2012. aastal, kui Kaitsepolitsei leidis Keskerakonna peasekretäri ja Riigikogu liikme Priit Toobali kodu ja parteikontori töökohta läbi otsides üle 400 lehekülje väljatrükitud kirjavahetust, mis kuulus Euroopa Komisjoni Eesti esinduse juhile Hannes Rummule. Priit Toobali teatel sattus erakirjavahetus nende büroosse, kuna need tõi sinna endine Sotsiaaldemokraatliku Erakonna liige Ivor Onksion. (Rudi 2012) Alustati kohtuteekonda, mis lõppes 2015. aastal, mil Priit Toobal ja tema erakonnakaaslane Lauri Laasi, kes samuti erakirjavahetusesga seotud oli, mõisteti süüdi Ivor Onksioni eraviisilisele jälitustegevusele kihutamises; samuti selles, et Toobal ja Keskerakond panid toime ametialase võltsimise – Toobal võltsis Keskerakonna huvides viis kassa sissetuleku ordenit, näitamaks, et teadmata allikast pärinev sularaha, mille Toobal Keskerakonna kassasse maksis, on füüsilistelt isikutelt saadud annetus, mida erakond tohib vastu võtta (Einmann, Kangro 2015). Kuna skandaal on võrdlemisi mitmetahuline, võib öelda, et tegu on sulamiga mitmest tüübist: eraviisiline jälitustegevusele kihutamine on teoorias käsitletu järgi kõige ligilähedasem isikust

lähtuvale võimuskandaalile, sest eksiti võimu elluviimisel paikapandud tavade vastu, samuti oli skandaal orienteeritud pigem isikust kui erakonnast laiemalt. Teine pool skandaalist – kassa sissetuleku ordenite võltsimise näol on tegu avaliku poliitikaga seotud finantsskandaaliga, sest kätkes endas rahaliste vahendite ebaeetilist kasutamist parteisse raha saamiseks.

Skandaali avalikuks tulemise järel teatasid nii Priit Toobal kui Lauri Laasi, et ei tunne juhtunuga seoses endal süüd. Seejuures avaldas Toobal ERR-ile antud raadiointervjuus kahetsust kirjadedest mitte teatamise suhtes, tunnistades, et oleks pidanud nad hävitama või neist politseile teada andma. (Eesti Rahvusringhääling 2012) Endine sotsiaaldemokraat Ivor Onksion võttis vastutuse kirjavahetuse sattumise eest Toobali valdusesse ning lahkus Keskerakonnast (Masing 2012). Toobal ja Laasi kasutasid mõlemad eitamisstrateegiat, täpsemalt väidete tagasilükkamist, kus välditakse vastutuse ja tagajärgede omaks võtmist; antud juhul kaasnes sellega ka süü omistamine täielikult kellegi teise arvele. Toobali avalike sõnavõtude puhul võib üleelamisstrateegia määratlemisel näha, et mees kasutas teataval määral ka ülestunnistusele omast patukahetsust, mille eesmärgiks on võita tagasi avalikkuse sümpaatiat. Onksioni puhul on mõnevõrra keeruline rääkida otseselt skandaali lahendamise- või üleelamisstrateegiast - tema astus n-ö vaikimisi tagasi - selliselt talitamine on kõige lähedasem ülestunnistusstrateegiale.

3.7 Kristiina Ojulandi sisevalimiste skandaal

Sisevalimiste skandaal on juhtum, mis hargnes lahti 2013. aasta suvel, mil Eesti Ekspressis avaldatud artiklis väideti, et Reformierakonna juhatuse valimistel toimus e-hääletusel pettus (Leitmaa, Järv 2014). Reformierakond asus häälepettust uurima. Lühikese aja järel sai Kristiina Ojulandist, kes väidetavalt manipuleeris häältega, skandaali peategelane (Krjukov 2013a). Sisevalimiste juhtumi näol on tegemist isikuga seotud võimuskandaaliga – skandaali keskmes oli Kristiina Ojuland persoonina, kes häälte saamiseks kasutas ebaseaduslikke võtteid.

Skandaali ilmsiks tulemise järel reageeris Ojuland koheselt, väites, et tal puudus ligipääs piirkonna liikmete e-hääletamiseks vajalikele paroolidele, samuti et mõistab juhtunu ilma süüd omamata hukka (Luts 2013a). Mõned päevad hiljem heideti Ojuland

Reformierakonnast välja (Kangro, Kund 2013). Kristiina Ojuland kasutas üleelamisstrateegiana eitamist.

3.8 Sirbi skandaal

Sirbi skandaal paiskus õhku 2013. aasta novembrikuus pärast seda, kui senine kultuuriajakirja Sirp peatoimetaja Kaarel Tarand oma kandidatuuri tagasi võttis. Mõne aja järel ilmus Postimehes uudis, milles teatati, et Sirbi peatoimetaja kohusetäitjaks saab Kaur Kender (Einmann, Sulbi 2013). See tähendab, et Kender määrati peatoimetaja kohusetäitjaks ilma konkursita. Sirbi skandaal on isikuga seotud võimuskandaal – avaliku kriitika all polnud mitte partei, vaid isik ja tema ametikohast sõltuvalt tehtud otsus.

Tolleaegne kultuuriminister Rein Lang väitis pärast Kenderi ametisseastumist ajakirjanduses, et ei ole sellega seotud ning sai uudisest ka ise teada ajakirjanduse vahendusel (Arb 2013). Kuigi minister eitas esialgu igasugust seost juhtumiga, tunnistas ta hiljem, et kohtus privaatsetl Kenderi ja SA Kultuurileht juhi Toomas Väljatagaga ning nad arutasid tol korral palgatõusuga seonduvaid teemasid. Lang kinnitas, et otsused uue peatoimetaja kohusetäitja määramises tehti tema teadmata. (Ibrus 2013) 2. detsembril 2013 astus Lang minisitrikohalt tagasi, jäädes tagasiastumiskõnes aga endale kindlaks, väites, et ei ole eksinud põhimõttelistes küsimustes, vaid astub tagasi, kuna näeb võimatusena enda jätkamist “meie ühiskonna kommunikatsiooniväljas” (Luts, Valme 2013). Rein Lang asus kasutas esmalt eitamist, seejärel redefiineerimist, ent tema käitumist tervikuna võib pidada eitamisstrateegiale omaseks.

3.9 Keskerakonna rahastamiskandaal

Rahastamiskandaal on vahejuhtum, mis tuli ilmsiks 2013. aasta oktoobris, mil Keskerakonna liige Tarmo Lausing Eesti Ekspressile antud usutluses tunnistas, et on osalenud teadmata päritoluga raha annetamises Keskerakonnale (Leitmaa 2013). Lausing väitis, et oli üks paljudest, kellele anti raha ja paluti see ära vormistada ehk leida inimesed, kes selle annetusena pangakontole kannaksid (Krkukov 2013b). Tegemist on avaliku poliitikaga seotud finantsskandaaliga – skandaal sai alguse

indiviidist, Tarmo Lausingust ja tema ülestunnistusest, mis haarasid keerisesse laiemalt kogu Keskerakonna tegevuse finantsvahenditega ebaeetiliselt ümberkäimise osas.

Erakonna esimees Edgar Savisaar ütles pärast Ekspressis ilmunud artiklit, et Keskerakond on olnud kontrollitud kõikvõimalike õiguskaitseorganite poolt ning väitis Eesti Rahvusringhäälingule täie kindlusega, et varjatud rahastamist pole toimunud (Krjukov 2013c). Savisaar kasutas eitamistaktikat – erakonna esimehena salgas ta Keskerakonna seotust musta rahastamisega.

3.10 Edgar Savisaare võlaskandaal

Võlaskandaali näol on tegemist kurioosumiga, mis sai alguse 2013. aasta juulis, mil tähelepanu alla kerkisid Edgar Savisaare rahaasjad. Selgus, et talle üle 173 000 euro laenu andnud Liechtensteini äriimees Peter Keiser loobus selle tagasi nõudmisest. Edgar Savisaare advokaat Oliver Nääs ütles ajakirjandusele, et Savisaar tasus laenu raamatute kirjutamisest saadud tulust. (Roon 2013) Erakondade rahastamise järelvalve komisjoni esimees Ardo Ojasalu väitis ERR-ile, et tema hinnangul viitab selline teguviis ametikohast tuleneva mõju isiklikes huvides ärakasutamisele (Raun 2013). Kuna peatähelepanu koondus persoonile, kelle eesmärgiks oli väidetavalt isikliku rahalise kasu saamine, on tegemist isikuga seotud finantsskandaaliga.

Savisaar ei olnud skandaali puhkedes ise nõus teemat kommenteerima ning suunas kõik küsimused ennast esindavale advokaadibüroole (Luts 2013b). Tegemist on vaikimisstrateegiaga – Savisaar üritas igasugusest meedia rambivalgusest eemale hoida, lastes juhtumi kohta kommentaare anda vaid isiklikul advokaadil.

3.11 Reklaamikulude skandaal

Reklaamikulude vahejuhtum sai alguse 2013. aasta kevadel, mil Eesti Ekspress analüüsis Sotsiaaldemokraatliku Erakonna 2011. aasta telekampaaniat ja leidis, et see on kahtlaselt odav. Asja hakkas uurima Erakondade Rahastamise Järelvalve Komisjon, kes leidis, et reklaamikulud olidki näidatust ligi 20 protsendi võrra suuremad. (Järv, Vahter 2013) Erakonna aastaaruandes oli märkimata jäänud arve valijaskonnale suunatud

telekampaania eest (Rand 2013). Tegu on avaliku poliitikaga seotud finantsskandaaliga – keskmis oli Sotsiaaldemokraatlik Erakond ning nende ebaselge rahastussüsteem.

Pärast teema vallandumist suhtles meediaga peamiselt erakonna peasekretär Indrek Saar, kes ütles Delfile, et põhimõtteliselt oli nende viga selles, et kõnealune arve sai kirjeldatud ainult aastaaruandes, kuid mitte kampaaniaaruandes (Rand 2013). Seega väitis mees, et tegu oli eksimusega, mis juhtus kogemata ning et rohkem sarnaseid arveid ei tohiks enam välja ilmuda. Antud skandaali puhul võib näha õigustamisstrateegiat – kohselt võeti küll vastutus, ent tegu ja selle tagajärgi hakati ümber defineerima, et kujutada neid vähem tõsiste ja kahjulikena.

3.12 Siim Kallase peaministriskandaal

2014. aasta veebruaris jõudis Postimehe vahendusel avalikkuseni info, mis teatas Siim Kallase valmidusest asuda peaministri kohale (Vedler 2014). Loetud päevad pärast seda, kui Reformierakond oli Kallase peaministri kandidaadiks määranud, ilmus Eesti Päevalehes artikkel, milles teatati toimetuse käes olevatest dokumentidest, mis viitavad 20 aastase tagusele ajale, kui Kallas väljastas rohkem kui miljardi krooni väärtuses Eesti Panga garantiisid. Väidetavalt oleks Kallas tegude musta stsenaariumi tagajärgede korral Eesti majanduse kuristikku viinud. (Pihl, Roonemaa 2014) Kirjeldatud kurioosumi näol on tegemist isikuga seotud finantsskandaaliga, sest see on orienteeritud isikust kuivõrd erakonnast laiemalt; samuti oli juhtum seotud kahtlaste rahaliste tehingutega.

Kirjeldatud asjaolude ilmsiks tulemisel väitis Kallas, et “Raha Eesti Panka ei laekunud ja mingid garantiid ei realiseerunud. Nende töödokumentide eesmärk oli tuua noorele Vabariigile Eesti Panka raha ja vastu raha deponeerijatele anda garantiikiri”. (Postimees 2014) See tähendab, et Kallas ei eitanud otseselt oma seotust garantiikirjade allkirjastamisega. 2014. aasta märtsi keskpaigas teatas Siim Kallas, et loobub valitsuse moodustamisest, sest ei saa tööle pühenduda, kui peab selgitama vanu tegusid (Kangro, Kund 2014). Kallas kasutas õigustamisstrateegiat, sest võttis vastutuse, st ei eitanud oma seotust garantiikirjadega, ent asus juhtunut redefineerima üritades sündmusest välja noppida positiivset.

3.13 Jürgen Ligi Facebooki kommentaar

2014. aasta oktoobrikuu lõpus jõudis avalikkuse tähelepanu alla toleaege rahandusministri Jürgen Ligi Facebooki kommentaar haridus-ja teadusministri, Jevgeni Ossinovski suunal, kus esimene viimase etteastet ETV “Foorumi” saates teravalt kritiseeris ning teda muuhulgas “sisserändaja pojaks roosast erakonnast” nimetas (Kaukvere 2014). Siinkohal on tegemist selgelt isikuga seotud kõneskandaaliga: Ligi avaldas enda Facebooki nime alt terava ja solvava kommentaari, kus avaldas lugupidamatust oma kolleegi suhtes.

Jürgen Ligi kustutas kommentaari avaldamisega samal päeval. Ligi asus väga kiiresti oma sõnavõtu pärast avalikkuse ees vabandama, kinnitades, et tal ei ole ega saagi Ossinovski päritolule ühtki etteheidet olla. Kolm päeva pärast kommentaari avaldamist teatas rahandusminister tagasiastumisest, põhjendades, et Eesti riik on talle tähtsam kui tema ametikoht ning tahab, et valitsus saaks rahulikult edasi töötada. (Kangro 2014) Antud töö kontekstis on Jürgen Ligi rakendatud strateegia kõige sarnasem ülestunnistusstrateegiaga: minister andis seletusi, mis andsid märku intsidendi asetleidmisest ja selle eest vastutuse võtmises. Ligi väljendas kahetsust ning pakkus tagasiastumist.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Allolev tabel kajastab 2011.-2015. aasta ajavahemikus, XII Riigikogu ametisoleku ajal esinenud skandaale koos peategelase või seotud erakonnaga, samuti on välja toodud skandaalitüüp ja lahendamisstrateegia.

Tabeli juures on oluline ära märkida, et kolm skandaali kolmeteistkümnest olid n-õ eritahulise iseloomuga, see tähendab, et erinevate skandaali osaliste poolt kasutati erinevaid üleelamis- ja lahendamisstrateegiaid.

Aasta	Skandaal	Peategelane/seotud erakond	Tüüp	Lahendamisstrateegia
2011	Elamislubade müügiskandaal	Isamaa ja Res Publica Liit	Avaliku poliitikaga seotud finantsskandaal	Õigustamine
2011	EÜS siseliski skandaal	Mart Laar	Isikuga seotud kõneskandaal	Õigustamine
2012	ACTA skandaal	Andrus Ansip	Isikuga seotud kõneskandaal	Õigustamine
2012	Silvergate'i skandaal	Reformierakond	Avaliku poliitikaga seotud finantsskandaal	Ülestunnistus (Meikar); eitamine + vasturünnaku andmine (Lillo ja Michal)
2012	Autorollo skandaal	Keit Pentus-Rosimannus	Isikuga seotud finantsskandaal	Eitamine
2012	Kirjaskandaal	Priit Toobal, Lauri Laasi, Ivor Onksion	Isikuga seotud võimuskandaal/ avaliku poliitikaga seotud finantsskandaal	Ülestunnistus (Onksion); eitamine (Toobal, Laasi)

2013	Sisevalimiste skandaal	Kristiina Ojulang	Isikuga seotud võimuskandaal	Eitamine
2013	Sirbi skandaal	Rein Lang	Isikuga seotud võimuskandaal	Eitamine
2013	Rahastamisskandaal	Keskerakond	Avaliku poliitikaga seotud finantsskandaal	Ülestunnistus (Lausing); eitamine (Savisaar)
2013	Võlaskandaal	Edgar Savisaar	Isikuga seotud finantsskandaal	Vaikimine
2013	Reklaamikulude skandaal	Sotsiaaldemokraatlik Erakond	Avaliku poliitikaga seotud finantsskandaal	Õigustamine
2014	Peaministriskandaal	Siim Kallas	Isikuga seotud finantsskandaal	Õigustamine
2014	Facebooki kommentaari skandaal	Jürgen Ligi	Isikuga seotud kõneskandaal	Ülestunnistus

Käesolev uurimistöö vaatles kolmeteistkümnet 2011.-2015. aasta ajavahemikku jäänud poliitilist skandaali. Töö põhjal saab teha mitmeid järeldusi skandaalide, nende tüüpide, lahendamisstrateegiade ja kahe viimase omavaheliste seoste olemasolu kohta.

Enamlevinud skandaalitüüp on vaieldamatult finantsskandaal, mida esines kaheksal korral kolmeteistkümnest. Seejuures oli viiel korral tegu avaliku poliitikaga seotud skandaaliga ning ülejäänud kolmel korral otseselt isikuga seotud skandaaliga. Kolmel korral esines nii kõne- kui ka võimuskandaali. Selgus, et ilmes ka tüüpi, mida ei esinenud ühelgi korral – seksiskandaal.

Enamlevinud skandaali üleelamisstrateegiaks on eitamine, mida esines kuuel korral. Ühel korral kaasnes sellega ka vasturünnaku andmise taktika. Eitamisega peaaegu sama palju, viiel korral, esines õigustamist. Samuti oli esindatud nii ülestunnistamine –

kolmel korral, kui ka vaikimine, mida esines ühel korral. See tähendab, et kõik üleelamis- ja lahendamisstrateegiad, mis antud töö teoorias välja toodi, olid esindatud.

Kindlad mustrid skandaalitüübi ning lahendamisstrateegia vahel on teatud tüüpide puhul täiesti olemas. Võimuskandaalide puhul, mida esines antud töö analüüsis puhtal kujul kahel korral ning segatüübina ühel korral (kirjaskandaal – nii võimu- kui finantsskandaal), kasutasid asjaosalised üleelamisstrateegiana eitamise taktikat. Kõneskandaale esines 2011.-2015. aasta ajavahemikus kolmel korral, neist kahel kasutasid peategelased õigustamistaktikat. Kõige vähem võis märgata seost skandaalitüübi ning lahendamisstrateegia vahel finantsskandaalide puhul. Siiski võib nende skandaalide puhul tuua välja kaks kõige levinumat taktikat: 1) õigustamine ning 2) ülestunnistus ühe skandaali osalise poolt, millele järgnes eitamine nende poolt, kelle ülestunnistaja n-ö skandaali kaasa haaranud oli. Mõlemaid taktikaid rakendati kolmel korral kaheksast.

Majandus ja poliitika näivad Eesti poliitikas tugevalt seotud olevalt. Sellele viitab finantsskandaalide suur ülekaal võrreldes teiste skandaalitüüpidega. Tundub, et Eesti poliitkultuuris ei ole poliitiliste huvide rakendamiseks ja eesmärkide täitmiseks just ebaharilik või harv kasutada ebaeetilisi majanduslikke protseduure või meetodeid.

Huvitav muster, mis antud perioodist Eesti poliitmaastikul just finantsskandaalide juures välja kujunes, oli see, kui konkreetne isik kindlast erakonnast tuli avalikkuse ette ülestunnistusega, mis sisaldas endas väiteid partei ebaeutilisest ja n-ö mustast rahastamisest. Sellisele ülestunnistussstrateegiale järgnes kusjuures kõigil kolmel korral eitamistaktika rakendamine skandaali tiritud asjaosaliste poolt.

Nii eitamis- kui ka õigustamistaktika ülekaal annavad märku sellest, et skandaalidega seotud poliitikutel ei ole üldiselt tavaks võtta vastutust väidetava üleastumise ja/või selle tagajärgede eest. Eitamine ja õigustamine on tihedalt seotud vabanduste toomisega ning asjaolude ümbermõtestamisega - seda tegid pea kõik asjaosalised poliitikud mõlema üleelamisstrateegia puhul. Siit võib järeldada, et Eesti poliitmaastikul valitseb n-ö puhtakspesemise kultuur, kus iga hinna eest üritatakse päästa eelkõige enda isikut ja poliitilist kuvandit.

Seoseid skandaalitüübi ja lahendamisstrateegia vahel vaadeldes võib välja tuua võimuskandaali – see oli ainus tüüp, mille puhul kasutati eranditult eitamise strateegiat. Teoorias tuli välja, et võimuskandaalid on kõige puhtamat tüüpi poliitilise skandaali vormid, sest kuritarvitakse poliitilist võimu kui sellist (Thompson 2000: 121; 196). Võib järeldada, et võimuskandaali tüübi puhul jääb poliitikutele n-ö mängumaad rohkem – see tähendab, et julgetakse kasutada eitamise strateegiat, tuues sinna juurde asjaolude ümbersõnastamise ja vabandused näitamaks, et tegu ei ole mingil juhul olnud võimupositsiooni ebaetilise ärakasutamisega.

Suuremaid kõneskandaale oli XII Riigikogu koosistumise perioodil küll vaid kolm, ent need olid võrdlemisi tähelepanuväärsed ning intensiivsed – see tähendab, et olid meedias n-ö tapeediks suisa mitmeks päevaks pärast vallandumist. Siit võib teha otsesed järeldused meedia, ja mitte ainult trüki- või *online*-, vaid ka sotsiaalmeedia rolli olulisusest poliitilistes skandaalides. Seda tõestab ka fakt, et ühel korral lõppes sotsiaalmeedias tehtud postitus, mis väga kiiresti ka ajakirjandusse jõudis, suisa ministri tagasiastumisega.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöo eesmärgiks oli välja selgitada, millist tüüpi olid 2011.-2015. aastal ühe Riigikogu ametisoleku perioodil Eestis aset leidnud poliitskandaalid. Lisaks tüüpide määratlusele oli oluline ka see, kuidas antud skandaale asjaosaliste poolt lahendama asuti ehk siis milliseid üleelamis- ja lahendamisstrateegiad kasutati.

Samuti oli autori eesmärgiks saada teada, kas ja millised on enamlevinud skandaalitüüp või –tüübid ning lahendamisstrateegia või –strateegiad. Oluline seejuures oli ka see, kas kummagi puhul eksisteeris tüüpe, mida ei esinenud üldse. Viimaks soovis autor vaadelda kas ja kuidas skandaalitüüp ja lahendamisstrateegia omavahel seotud on.

Valitud vahemikus toimus kolmteist suuremat poliitskandaali. Uurimise käigus valis autor *online*-meedia abil valimisse suuremad asetleidnud skandaalid ning kirjeldas seejärel nende põhiolemust: puhkemist, kulgemist ning asjaosaliste käitumist. Selle põhjal sai määratleda skandaalitüübi ning ka lahendamisstrateegia.

Läbiviidud analüüsi põhjal võib väita, et selgelt joonistus välja populaarseim skandaalitüüp, milleks oli finantsskandaal. Samuti leidis ka skandaalitüüp, mida ei esinenud ühelgi korral – seksiskandaal. Lahendamisstrateegiatest esines valitud ajavahemikul enim eitamist, sellega pea samaväärselt õigustamist.

Selged seosed skandaalitüübi ja lahendamisstrateegia puhul saab välja tuua vaid võimuskandaalide puhul – asjaosalised kasutasid kõikidel kordadel eitamise taktikat. Nii kõne- kui finantsskandaalide puhul ei joonistunud välja kindlat skandaali lahendamise tüüpi.

Eesti poliitmaastik, võib öelda, on vaadeldud perioodi põhjal esiteks vägagi finantspoliitiliste skaalide keskne. See omakorda annab märku majanduslike vahendite kaalukast rollist meie poliitikas. Samuti seisab Eesti poliitkultuuris olulisel kohal iseenda maine hoidmine ja hea nime kaitsmine - valdav osa kordadest kasutati skandaalide puhkemisel just eitamis- ning õigustamisstrateegiat. Võib väita, et kinnitust sai ka ajakirjanduse oluline koht poliitiliste skandaalide kajastamisel, veel enam nende

kujundamisel. Sellele annab tõestust fakt, et antud töö raames pandi skandaali tüüp ja lahendamisstrateegia paika just ajakirjanduse vahendatud info põhjal.

Töö tulemused annavad kindlasti teatud kaardistuse esiteks ühest kindlast perioodist, aga mõnes mõttes ka laiema pildi selle kohta, milline on Eesti poliitkeskkond skandaalide vaatenurgast. Samas annab antud töö ka põhja, et teemat veelgi edasi uurida. Et autori tehtud väidetele meie poliitilise kultuuri kohta kinnitust saada, võiks antud teemat, võttes vaatluse alla ka teised Riigikogu tööperioodid ja sel ajal toimuvad skandaalid, edasi uurida. Saadud tulemuste põhjalt saaks teha veelgi laiapõhjalisemaid kokuvõtteid meie poliitilise kultuuri kohta, samas võrrelda ka erinevatel perioodidel ametis olnud parlamendi koosseise seoses poliitiliste skandaalidega.

Summary

Types of Political Scandals and their Solving Strategies in Estonia 2011-2015

Purpose of this Bachelor's Thesis was to investigate the types and solving strategies of political scandals that took place in Estonia in between 2011 and 2015. The study also had an initial attempt to investigate the relationship between the types and strategies of political scandals. Moreover, the aim of the thesis was to discover if there were any strategies that did not appear at all during 2011-2015.

Data for the analysis were collected through online-media. Main channels were Postimees, Eesti Ekspress, Delfi and Eesti Päevaleht. During the observed period, thirteen major scandals took place. Every scandal was analysed in detail: how did it erupt, what happened next and how did the participant/participants act during and after the scandal. On this basis, the type and solving strategy of every scandal was determined.

The results of the study revealed that the most common type of the scandal during 2011-2015 was a financial scandal. The most popular solving strategies were denial and justification. The study also showed that there was a scandal type that did not appear at all – sex scandal. However, all of the types of solving strategies were represented. Relationship between the type of strategy and type of solving strategy were inherent to power scandals. The participants of the power scandals in 2011-2015 used denial as a solving strategy every single time.

On the basis of the results of this research, it can be concluded that the political landscape of Estonia is rich in scandals. Even more, it is particularly rich in financial scandals. The research also proved that media has an important role in triggering and shaping the scandals. The results also conclude that politicians are determined to use denial and justification tactics in order to maintain and/or save one's image.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus:

1. Allern, S. & Pollack, E. 2012. *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
2. Anheier, H.K. 1999. *When Things Go Wrong: Organizational Failures and Breakdowns*. Sage Publications.
3. Arsenault, A. 2008. *Scandal Politics in the New Media Environment: Analytical Note*.
4. Edenberg, K. 2015. *Poliitiliste skandaalide mõju erakonna reitingule Reformierakonna skandaalide näitel aastatel 2014-2015*. Tartu Ülikool, Riigiteaduste instituut.
5. Ekström, M. & Johansson, B. 2008. "Talk Scandals." *Media, Culture & Society*, 30 (1), 61-79.
6. Garrard, J. & Newell J.L. 2006. *Scandals in Past and Contemporary Politics*. Manchester: Manchester University Press.
7. Gonzales, M.H., Pederson, J. H., Manning, D.J. & Wetter, D.W. 1990. "Pardon my gaffe: Effects of sex, status, and consequence severity on accounts." *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (4), 610-621.
8. Isotalus, P. & Almonkari, M. 2014. "Political Scandal Tests Trust in Politicians: The Case of the Finnish Minister Who Resigned Because of His Text Messages." *Nordicom Review*, 34 (2), 3-16.
9. Nyhan, B. 2015. "Scandal Potential: How Political Context and News Congestion Affect the President's Vulnerability to Media Scandal." *British Journal of Political Science*, 45 (2), 435-466.
10. Thompson, J. B. 2000. *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge: Polity Press.
11. Tumber, H. & Waisbord, S.R. 2004. Political Scandal and Media Across Democracies: Volume I." *American Behavioral Scientist*, 47 (8), 1122-1137.
12. Vonnahme, B.M. 2014. "Surviving Scandal: An Exploration of the Immediate and Lasting Effects of Scandal on Candidate Evaluation." *Social Science Quarterly*, 95 (5), 1308-1321.

13. Williams, R. 1998. *Political Scandals in the USA*. Chicago: Fitzroy, Dearborn Publishers.

Kasutatud ajakirjandusallikad:

1. Arb, K. 2013. "Lang: minu asi pole Kenderi sobivust hinnata." *Postimees*, 14. november <http://kultuur.postimees.ee/2597090/lang-minu-asi-pole-kenderi-sobivust-hinnata> (01.05.2016)
2. *Eesti Ekspress*. 2014. "Vana Ansip: ACTA-vastased on seemneid söönud ja peaksid abi otsima." *Eesti Ekspress*, 11. september <http://ekspress.delfi.ee/arvamus/vana-ansip-acta-vastased-on-seemneid-soonud-ja-peaksid-abi-otsima?id=63890781> (01.05.2016)
3. *Eesti Rahvusringhääling*. 2012. "Toobal kahetseb, et kirjadest ei teatanud, aga endal süüd ei näe." *Eesti Rahvusringhäälingu raadio*, 18. jaanuar <http://m.err.ee/ee/muusika/202444> (01.05.2016)
4. Einmann, A. & Kangro, K. 2015. "Toobal, Laasi ja Keskerakond jäid kuritegudes lõplikult süüdi." *Postimees*, 20. november <http://www.postimees.ee/3406421/toobal-laasi-ja-keskerakond-jaid-kuritegudes-loplikult-suudi> (01.05.2016)
5. Einmann, A. & Sulbi, R. 2013. "Kaur Kender saab Sirbi peatoimetaja kohusetäitjaks." *Postimees*, 13. november <http://www.postimees.ee/2595976/kaur-kender-saab-sirbi-peatoimetaja-kohusetaitjaks> (01.05.2016)
6. Ibrus, K. 2013. "Rein Lang: kohtusin tõesti oma kabinetis Väljataga ja Kenderiga." *Eesti Päevaleht*, 19. november <http://epl.delfi.ee/news/eesti/rein-lang-kohtusin-toesti-oma-kabinetis-valjataga-ja-kenderiga?id=67117018> (01.05.2016)
7. Jakobson, M-L. 2013. "Mari-Liis Jakobson: Meie igapäevaseid skandaale anna meile tänapäev." *Delfi*, 24. september <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mari-liis-jakobson-meie-igapaevaseid-skandaale-anna-meile-tanapaev?id=66783987> (11.04.2016)
8. Järv, M. & Vahter, T. 2013. "VANA KULD: Sotside valimiskampaania saladus." *Eesti Ekspress*, 24. august <http://ekspress.delfi.ee/kuum/vana-kuld-sotside-valimiskampaania-saladus?id=66060128> (01.05.2016)

9. Kangro, K. & Kund, O. 2013. "Juhatus heitis Kristiina Ojulandi erakonnast välja, Samblik lahkus ise." *Postimees*, 5. juuni <http://www.postimees.ee/1259576/juhatus-heitis-kristiina-ojulandi-erakonnast-valja-samblik-lahkus-ise> (01.05.2016)
10. Kangro, K. & Kund, O. 2014. "Siim Kallas: loobun valitsuse moodustamisest." *Postimees*, 12. märts <http://www.postimees.ee/2725068/siim-kallas-loobun-valitsuse-moodustamisest> (01.05.2016)
11. Kangro, K. 2014. "Rahandusminister Jürgen Ligi astub tagasi." *Postimees*, 26. oktoober <http://www.postimees.ee/2967969/rahandusminister-jurgen-ligi-astub-tagasi> (01.05.2016)
12. Kaukvere, T. 2014. "Ligi kustutas skandaalse kommentaari." *Postimees*, 23. oktoober <http://www.postimees.ee/2964769/ligi-kustutas-skandaalse-kommentaari> (01.05.2016)
13. Koppel, K. 2011. "Eesti isamaalised poliitikud hangivad Vene miljonäridele elamislube." *Eesti Rahvusringhääling*, 30. november <http://uudised.err.ee/v/eesti/3f199ea6-8511-45c5-b7cc-d93090d75597> (01.05.2016)
14. Krjukov, A. 2013a. "Ojulandi nõunik pöördus laimusüüdistusega erakonna aukohtusse." *Eesti Rahvusringhääling*, 17. juuni <http://uudised.err.ee/v/6470cb37-8ff6-4c70-8592-1301bad9d946> (01.05.2016)
15. Krjukov, A. 2013b. "Lausing: musta raha annetatakse erakonnale pidevalt." *Eesti Rahvusringhääling*, 3. oktoober <http://uudised.err.ee/v/245341f8-d6a3-4b46-b741-28b1578e8444> (01.05.2016)
16. Krjukov, A. 2013c. "Savisaar: Keskerakonnas pole olnud varjatud rahastamist." *Eesti Rahvusringhääling*, 7. oktoober <http://uudised.err.ee/v/9b28b39f-c9e6-4c3e-9ef9-386691afe745> (01.05.2016)
17. Kuul, M. & Velsker, L. 2015. "Kohus tegi Autorollo tsiviilasjas vastutavaks ka minister Keit Pentus-Rosimannuse." *Eesti Rahvusringhääling*, 30. juuni <http://uudised.err.ee/v/c19f7663-7c9f-45a4-83d9-74af561df2ef> (01.05.2016)
18. Leitmaa, D. & Järv, M. 2014. "Bonniери võitnud lugu: võltsing Reformierakonna juhatuse valimistel." *Eesti Ekspress*, 21. veebruar <http://ekspress.delfi.ee/kuum/bonniери-voitnud-lugu-voltsing-reformierakonna-juhatuse-valimistel?id=66206976> (01.05.2016)

19. Leitmaa, D. 2015. "VANA KULD: Tarmo Lausing: "Mulle anti mustast kilekotist 250 000 krooni."" *Eesti Ekspress*, 2. oktoober <http://ekspress.delfi.ee/kuum/vana-kuld-tarmo-lausing-mulle-anti-mustast-kilekotist-250-000-krooni?id=66831753> (01.05.2016)
20. Luts, P. & Valme, V. 2013. "Lang pidas tagasiastumiskõne." *Eesti Rahvusringhääling*, 2. detsember <http://kultuur.err.ee/v/6b7ddf01-bcb5-4f59-98bb-9f6a0d050c71> (01.05.2016)
21. Luts, P. 2013a. "Ojuland eitab manipulatsioonis osalemist." *Eesti Rahvusringhääling*, 31. mai <http://uudised.err.ee/v/600270fb-0661-428e-bd3f-c19f6ef3b313> (01.05.2016)
22. Luts, P. 2013b. "Savisaar sai 173 000-eurosest laenust priiks." *Eesti Rahvusringhääling*, 12. juuli <http://uudised.err.ee/v/eesti/24ef8124-c987-4fd1-9ac5-31ba0a69844e> (01.05.2016)
23. Masing, K. 2012. "Ka Toobali kirjaskandaali menetlus võib kokku kukkuda." *Eesti Rahvusringhääling*, 17. mai <http://uudised.err.ee/v/eesti/7a8b1fa9-5f2f-46de-b92e-1cf9a3dcd2ab> (01.05.2016)
24. Neeme, U. & Smutov, M. 2011. "Laar: Eesti riigi ründajad lastakse maha." *Postimees*, 23. august. <http://www.postimees.ee/538472/laar-eesti-riigi-rundajad-lastakse-maha> (01.05.2016)
25. *Postimees*. 2012. "Keskerakond tunnistab võõra kirjavahetuse olemasolu erakonna büroos." *Postimees*, 18. jaanuar <http://www.postimees.ee/706838/keskerakond-tunnistab-voora-kirjavahetuse-olemasolu-erakonna-buroos> (01.05.2016)
26. *Postimees*. 2014. "Kallas: iga panga töödokumente saab esitleda skandaalsel moel." *Postimees*, 4. märts. <http://majandus24.postimees.ee/2716630/kallas-iga-panga-toodokumente-saab-esitleda-skandaalsel-moel> (01.05.2016)
27. Rajavee, A. 2015. "Välisminister Keit Pentus-Rosimannus teatas tagasiastumisest." *Eesti Rahvusringhääling*, 1. juuli <http://uudised.err.ee/v/921055fc-5a91-4c99-bfe7-60701564a4a2> (01.05.2016)
28. Rand, E. 2013. "Sotside ütlused 41 000 euro suuruse "näpuvea" asjaolude kohta muutuvad järjest segasemaks." *Delfi*, 26. august <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/sotside-utlused-41-000-euro-suuruse-napuvea-asjaolude-kohta-muutuvad-jarjest-segasemaks?id=66641041> (01.05.2016)

29. Raun, A. 2013. "Parteivalvur: Savisaar pääses võlgadest tänu oma ametile." *Eesti Rahvusringhääling*, 15. juuli <http://uudised.err.ee/v/eesti/90bc888e-10d1-4092-bbb2-e13475123cff> (01.05.2016)
30. Roon, M. 2013. "Rein Raud: Savisaare skandaal usurühmitust Keskerakond ei mõjuta." *Eesti Rahvusringhääling*, 18. juuli <http://uudised.err.ee/v/bde88e0b-d901-444c-9364-6edb17b3050f> (01.05.2016)
31. Roonemaa, H. & Pihl, K. 2014. "Miks oli Siim Kallas valmis mängu panema 100 miljonit dollarit Eesti Panga raha?" *Eesti Päevaleht*, 4. märts <http://epl.delfi.ee/news/eesti/miks-oli-siim-kallas-valmis-mangu-panema-100-miljonit-dollarit-eesti-panga-raha?id=68148435> (01.05.2016)
32. Rudi, H. 2012. "Ivor Onksion lahkus Keskerakonnast." *Postimees*, 6. veebruar <http://www.postimees.ee/729616/ivor-onksion-lahkus-keskerakonnast> (01.05.2016)
33. Teder, M. 2012. "Michal ja Lillo lükkavad Meikari väited tagasi." *Postimees*, 22. mai <http://www.postimees.ee/849658/michal-ja-lillo-lukkavad-meikari-vaited-tagasi> (01.05.2016)
34. Vedler, S. 2014. "Siim Kallas: olen valmis peaministriks hakkama." *Postimees*, 11. veebruar <http://www.postimees.ee/2693462/siim-kallas-olen-valmis-peaministriks-hakkama> (01.05.2016)